

„Ússzál tovább, fiam, ha beledöglesz is!”

Totth Benedek: *Holtverseny*. Magvető Kiadó, Budapest, 2014

Totth Benedek igazi írótehetség. Ezt láthattuk már a fordításait illetően is, kiválóan ültette át magyarra többek között Cormac McCarthy, Hunter S. Thompson, Aldous Huxley, Chuck Palahniuk és Neil Gaiman regényeit. Hatásuk nem maradt el, regénye magán viseli amerikai elődei- nek jegyeit, hollywoodi akciófilmekbe illő, eltúlzott jelenetekkel kialakított viszont egy külön világot, amely nagyon mai, és akár mi is élhetnénk benne. Egy túlzásokkal megfestett, agresszióval, szexualitással, káromkodással teli magyar kisvárosba kerülünk, ahol négy kamasz fiú mindennapjaiba nyerhetünk betekintést. Totth Benedeknek, ahogy a vele készült interjúkban is elmondta, nem áll szándékában valós magyar kórképet rajzolni. Szándékosan van minden felnagyítva, hogy kellőképp szájba vágja az olvasót, ahogy Dragomán György ígéri a kötet hátoldalán.

Az első fejezetben megismerhetjük a regény négy főszereplőjét, a narrátort, két úszótársát, Kacsát és Zolikát, valamint a vízilabdázó Bóját. Ha le akarjuk egyszerűsíteni a mindennapjaikat, akkor azt mondhatjuk, hogy edzenek, iskolába járnak (amikor van kedvük), ismét edzenek, kikapcsolódásként pedig tépnek, szívnak, mindenféle partidrogot szednek és isznak. Ezek az örült bulik pedig egyre rosszabbul végződnek. Látszólag semmi sem érdekli őket igazán a sporton és a kábítószeren kívül. Bár a kritikusok előszeretettel tekintik a fiúk világát egyenlőnek a nihillel, a regény során mégis meggyőződhetünk arról, hogy hosszú távon mindnyájuknak komoly céljaik vannak. Kacsá az alfahím, már a regény legelején is láthatjuk, ő vezeti az autót és dirigál a többieknek. Ahhoz, hogy egyensúlyban legyen az élete, neki kell lennie a legjobbban az úszócsapatban, minden jó csajnak az ő lábai előtt kell hevernie, és mindenkinek tartania kell tőle. Hatalmas befolyással bír, a szülei „kőgazdagok”, háromszintes házban laknak, napozóterasszal, tenispályával, négypályás medencével, jakuzzival,

szauával, sókabinnal, szoláriummal. Mindene megvan, amit csak szeretne, és büszke erre, ami abból is látható, hogy a szobájában látható helyre rakja azt a katalógust, amelyből a több százezer forintos bútorokat válogatta össze. Ő szerzi be a drogokat a többieknek is, így főleg érdekkapcsolat alakul ki közöttük barátság helyett. Érzelmileg nagyon fejletlen, nem érez büntudatot, empátiát, fájdalmat. Az egyetlen érzelem, amit láthatunk nála, az a düh, az agresszió. Hasonlóképp hajtja a győzelem a narrátort is, azzal a különbséggel, hogy ő nem mindenáron akar a legjobb lenni. Számára a győzelem az adrenalinral függ össze, ami talán a boldogságot jelenti a számára. „Még a dobogón állok, de már leveszem az érmet. Nem érdekel ez a felhajtás, az adrenalin a lényeg” (176). Ami igazán motiválja úszás közben, hogy Kacsát akarja felülmúlni, őt akarja legyőzni, hiszen tudja, hogy sokkal jobb úszó nála. Bója is az elsők közé akar bekerülni, mivel ő az örökös második a bátyja árnyékában. Számára az egyetlen út a boldogsághoz, ha jobb lesz a kétszeres olimpikonnál, és ezzel be tudja bizonyítani mindenkinek, hogy igazán jó vízilabdázó. A kamasz fiúk csapatának pedig azért is fontos tagja, mivel ő tudja legolcsóbban beszerezni az orvosi igazolásokat.

A fiúk egy teljesen érzelemmentes világban szocializálódtak, ahol csak a bűn és az ok nélküli agresszió létezik. „Megkeresem a távirányítót, kapcsolatok. A washingtoni zsaruk szitává lóttek egy fazont, aki egy akkus csavarozóval a kezében kilépett a háza tornácára. Azt hitték, fegyver van nála. New Yorkban egy drogos csaj berakta a gyereket a mosógépbe a szenninessel, és ráküldött egy kilencvenfokos szárító programot. Bagdadban robbantottak. Mindenki meghalt” (35). Ezt a világot látják a tévében, rablást és verekedést az utcákon. Mérhetetlenül sok pornót néznek, amivel egyrészt a feszültséget próbálják levezetni, másrészt a szexualitás számukra összekapcsolódik az erőszakkal, hála a mindenféle kötözös pornónak, BDSM-nek, DP-nek. Számukra a szex is csak egy eszköz, amivel könnyíteni tudnak a rájuk nehezedő terheken, és a pillanatnyi élvezet hamis boldogsággal tölti el őket. Már ha egyáltalán boldogok lesznek. A könyv hasábjain mindössze kétszer jelenik meg ebben a formában ez a szó. Egyszer, amikor a Fehér Orrszarvúban pogózik a narrátor. „Valaki üvöltetni kezd, mintha belevágtak volna egy kést a hátába, de ahogy felnézek, látom, hogy semmi baja, csak boldog” (111–112). A másik szöveghely pedig az, amikor Bandibá, az edző a versenyen teljesített idők láttán nem boldog. A fiúk nem tudják megragadni a boldogság fogalmát. Csak jól akarják érezni magukat.

A társadalom tehát nem segít az érzelmi szocializációban, de a család sem. Bár Kacs szülei együtt élnek, egyáltalán nem mutatnak példát a gye-

rekeknek. Az anya életében a legfontosabb, hogy nagy mellei legyenek, jó alakja, és a sminkje is mindig rendben legyen. Az apa üzletember, valószínűleg a nem túl becsületes fajtából. „A földet kapargatom a körmöm alól, és azon agyalok, mekkora mázli, hogy nem ástunk ki valakit, amikor elföldeltük azt a szerencsétlen macskát. Kevés olyan pont van a kertben, amit nem látnak a térfelügyelő kamerák. Kacsza faterja meg elég gyakran keveredik vitába az üzleti partnereivel, akik aztán nyomtalanul eltűnnek” (105). A szülők közötti viszony is felszínes, érdekeken alapul. Zolika apja például „tiplizett”, húga erkölcstelen, ami Totth Benedek világában egyáltalán nem meglepő. Az anyjáról sem tudunk meg sokat azonkívül, hogy nem sokat törődik a fiával, ha nem az úszásról van szó. Csak napokkal a fiú eltűnése után kezdi el kerestetni a rendőrökkel. A narrátor is csonka családból származik, bár nehezen megállapítható, hogy az apja elhagyta őket vagy pedig meghalt. Egy szöveghely kivételével – „Mióta fater meghalt, anyám nem tud éjjel aludni” (34) – úgy beszél, mintha az édesapja saját akaratából hagyta volna el őket. A fiúk egyetlen apaképpel rendelkeznek, mégpedig az edzőjükével. Bár Bandibá alkoholista, veri őket, ha rosszul teljesítenek, mégis ő az egyetlen olyan ember a környezetükben, aki igazán törődik velük, és fontos a számára, hogy a fiúkkal minden rendben legyen. Habár tekintélyét igyekszik fenntartani látszólagos szívtelenségével, ennek ellenére, amikor a főszereplőt verseny után megüti Kacsza, Bandibá érezteti törődését a narrátorral. Mintha védekezne, hogy bár az ő oldalán áll, Kacsza befolyásával még ő sem tud szembeszállni. „Nem mondok semmit, nem is várja, aztán még egyszer elmorogja, hogy szedjem össze magam, meg a többi faszágot, a homlokát ráncolja, összevonja a szemöldökét, az arcomba bámul, és figyelmeztet, hogy találjak ki valami hihető magyarázatot, mire hazaérek, hátha az anyám kérdezősködni kezd. [...] Én meg csak bólogatok, mint a hülye, és közben azt érzem, hogy olyan furcsa bratyizós hangulatban van az öreg, még a vállamat is megveregeti, amikor búcsúzóul azt mondja, »most pedig mars haza, fiam, nehogy édesanyád aggódni kezdjen«” (192–193).

Visszatérve a karakterekre, Zolika már a kezdetektől fogva kilóg a csapatból. Magyarázhatjuk ezt azzal is, hogy a fiú a leggyengébb láncszem, akit a legkönnyebb feldühíteni, zavarba hozni és folyamatosan bántani, viszont ez részben zsákutcába vezet. Zolika fizikailag egyáltalán nem gyenge, az edzéseken a legjobb formáját hozza, ő a váltó egyik legjobb embere. Kacsza ezért is szeretné mindenképp megalázni és kizárítani a versenyből, mert tudja, hogy jobb nála. „Korán elkezd hergelni magát, hogy amikor feláll a rajtköre, tényleg elhiggye, hogy mindenkit le tud nyomni, hogy mindenkit le *kell* nyomnia, minket is beleértve. Persze ezzel minden-

ki ugyanígy van, de Kacsá veszi a legkomolyabban a dolgot” (169). Kacsá kialakította a saját világát, ahol ő mindenki felett áll, és az úgynevezett barátai az alattvalói, akik mind csak eszközök céljai elérésében. Ez már önmagában ok lehet Zolika elleni agresszióját tekintve, hiszen a regény elején megpróbálja a fiút vízbe fojtani pusztán azért, mert jobbnak bizonyult nála. Bár elvicceli társaival az esetet, számos előreutalás történik a szövegben, ami Zolika halálát implikálja (Kacsá felkeni a falra, potencianövelőt tesz az italába verseny előtt, folyton provokálják egymást). Véleményem szerint van egy mélyebb oka is annak, hogy miért éppen Zolikát ölik meg Kacsáék, és miért nem a narrátort, aki teljesítményét tekintve szintén jobb Kacsánál, valamint az összes piszkos ügyükkel tisztában van, bármiikor feljelenthetné őket. Zolika az egyetlen olyan szereplő, aki mélyebb érzelmeket tud táplálni mások iránt, a többi fiú viszont nem tudja felfogni és feldolgozni az emóciókat. Ez vezet a tragédiához. Zolika beleszeret Nikibe, Kacsá „barátnőjébe”. Indokolt az idézőjel, mert Kacsá nem táplál semmilyen érzelmet Niki iránt, csak a birtoklási vágy hajtja. Kacsá nemcsak Nikivel, hanem annak húgával, Vikivel is kavar. Meg voltaképp minden lánnyal, aki él és mozog. Azt viszont nem tűri el, ha valaki el akarja venni a tulajdonát. „Belerakja a közösbe”, bármelyik fiú együtt lehet vele, de az irányítás az övé marad. Bármikor, bárkitől megvonhatja az általa felajánlott dolgokat. Ezért jelent számára Zolika veszélyforrást, hiszen „Zolika is jóképű srác, ha nem lelkezne annyit, sokkal több csaja lehetne” (201). Kacsá belátja, hogy Zolika egyre jobban úszik nála, sármos és birtokában van egy olyan képességnek, amely Kacsában soha nem is lesz meg, ez pedig az érzelmek felismerése és feldolgozása. A lányok egyre jobban vágyanak az érzelmekre, tartozni szeretnének valakihez. Ezért borul ki Viki, amikor megtudja, hogy Kacsá (a gyilkosság után) moziba viszi a nővérét, hiszen olyat egy lánnyal sem tett addig. Kacsá még az emberáldozattól sem riad vissza, hogy demonstrálja hatalmát, megfélemlítse azokat, akik el akarnak távolodni tőle. Ezek a burkolt érzelmek leginkább egy-egy szóban, félmondatokban érhetők tetten, mégis nagy jelentőségük van a végkiemenetel szempontjából.

Amit több kritikus is kifogásol a regénnyel kapcsolatban, az a nyelvezete. Ezt is szándékos túlzásnak találhatjuk, de talán pontosabb, ha azt mondjuk, ez adja a könyv hitelességét. Ebben a világban másképp nem is lehetne megszólalni. Már az első mondatban felüti ezt az alpári hangnemet, amit a regény végéig fenn tud tartani. Ha csak egy pillanatra is kilengene, nem lenne hihető. A karakterek, némi túlzással, a mai fiatalokról mintázódtak, akik nem finomkodnak, ha egymás között beszélgetnek. Mivel a regény egy nagy belső monológnak is felfogható, amelyben a

protagonista-narrátor elmeséli azt, ami éppen történik velük, nem várható el, hogy választékosan, káromkodásmentesen szólaljon meg. Ám a karakter árnyaltságát mutatja az, hogy emellett nagyon tájékozott, választékosan is ki tudja fejezni magát. A tévében (ha nem vetítenek pornót) leginkább természet- és dokumentumfilmeket néz, így egyáltalán nem kell meglepődnünk azon, hogy egy akvárium előtt állva számtalan halfajtát fel tud ismerni. A narrátor igazán izgalmas és ambivalens személyiség. Ő is ugyanúgy benne van a „kavarásokban”, a balhékban, a drogfogyasztásban, mégis felismerhető benne a jóra való hajlam. Már a regény elején is ő az, aki mentőt hívna az elgázolt öregemberhez, és amikor Kacsát dopingoláson kapja, akkor sem jelenti fel. Nem félelemből, hanem tartásból. „Beköphetném Kacsát a cucc miatt, de az köcsögség lenne, és én nem vagyok köcsög” (191). Körülbelül a könyv felénél jön el a fordulópont, onnan kezdve a protagonista-narrátor valódi jelleme kezd a felszínre törni. Az ominózus jelenet előtt kiderül, hogy Zolika az egyik legjobb barátja. Erre a tényre egy nagyon rövid, de annál fontosabb utalás történik. A főszereplő megáll egykori iskolaigazgatójának háza előtt, és visszaemlékezik arra, hogy az mennyire sadista volt a diákokkal, milyen erőszakosan viselkedett velük. Totth Benedek nem véletlenül adta neki az ironikus Ember Lajos nevet, hiszen a történetek alapján mindennek lehet nevezni, csak a szó pozitív értelmében vett *embernek* nem. Zolikát is és a narrátort is alaposan elveri egyszer, úgy, hogy a fiúk összevizezik magukat félelmükben. A közös megszégyenülés az osztály előtt egy életre szóló kapocs a két fiú között, ezért is törődik sokat a narrátor Zolika életével, kettejük viszonyát mutatja be legjobban a többiekhez képest. Látszólag úgy tesz, mintha semmi sem érdekelné, de időről időre visszatér a fiúra, annak lelkivilágára. „Pár másodperc múlva leesik, hogy miért nem ismerem meg egyből: túl lassan megy. Zolika sosem szokott így menni. Egy nyugger mondjuk, örülne ennek a tempónak, de Zolikánál ez már vánorszorgás. Nem tudom, mi baja lehet” (121). „Kettővel előttünk ül, nem forgolódik, csak bámul kifelé az ablakon, még kajálni sem kajál. Mondjuk, leszárom. Tegnap egész nap utánam kajtatott a suliban, nyaggatott, hogy beszélni akar valamiről, de mindig leráztam, edzésre pedig nem jött, pedig akkor talán megkérdeztem volna, mit akar” (159). Amikor Zolika eltűnik, csak a narrátor kezdi el azonnal keresni. Amikorra elérkezünk a kisállat-kereskedés jelenetéhez, érezhetjük, hogy az elbeszélőben felgyülemlett minden sérelem, elkezd a lelkiismerete dolgozni, és tudja, hogy valamit másképp kellene csinálni. Belefárad az egyforma napokba és éjszakákba, zavarja az a rendszer, amibe a csapattársai belekényszerítik, így az erőszakra erőszakkal válaszol. Az akvárium összetörése kicsiben a saját

világuk szétverését prezentálja. Azonosítja magukat a halakkal, akik céltalanul, felelőtlenül csak úszkálnak a nagy semmiben, közben imponálni szeretnének a lányoknak, hogy a szexuális kapcsolatban feloldódjanak. „Egy darabig az unott fejű aranyhalakat, díszmárnákat, guppikat, neonhalakat, gurámikat, dániókat és harcsákat figyelem. Meg a kedvencemet, a sziámi harcoshalat. Aztán, nem tudom, miért, de elkezdnek rohadtul idegesíteni ezek az ide-oda úszkáló, színes kis dögök, meg az akvárium, az egész állatkereskedés, minden. [...] A második téglá az ötszázliteres akvárium oldalát zúzza szét. A víz elárasztja az üzletet, az utcára is kifolyik egy kevés, de a nagy része bent marad. A díshalak a hullámokon szörföznek, az uszonyukkal csapkodnak, ott ficáncolnak a padlón. Nincs esélyük, hiába dobálják magukat a levegőbe, hiába vergődnek, hiába tátoznak. Nekik itt nincs levegő. Megpróbálom kigondolni, mi járhat a fejükben, de elég nehéz, mert bármi történik, ezek mindig ugyanúgy bámulnak. Az előbb, amikor még az akváriumban úsztak, pont ugyanilyen arcot vágtak, mint most, a padlón meg a járdán, ugyanígy lélegeztek, csak persze akkor kaptak levegőt” (129–130). A tetthelyről való menekülés közben még kiszúrja a Zsolnay mintaboltot. „Legközelebb ezt fogom elintézni. Kibaszott porceláncsészék” (130). Bár családjának anyagi helyzetéről nem tudunk meg sokat a történet folyamán, azt mégis gyaníthatjuk, hogy nem állnak olyan jól, mint Kacska, Bója vagy Nikiék szülei. Így a rombolási vágy nem is a porcelánok ellen irányul, hanem a feltételezett birtokosai ellen.

Innentől kezdve pedig az elbeszélő kezdi magát kivonni a közös balhékból. Hiszen négyük barátsága pontosan azon az elven alapul, mint az úzásban a váltó aranyszabálya: „Ha elcseszed a váltót, te cseszed el, de ha nyerünk, akkor együtt nyerünk” (175). Megelégteli Kacska egyedulalmát, Zolika folytonos szívatását. Nem tudja tovább elviselni, hogy Kacska a legjobbnak tartja magát, amikor neki van az egyik legrosszabb ideje a váltóban, közben pedig doppingol. Egyre erőszakosabb érzelmek töltik el, ha Kacsára gondol (az érem átvételénél lelökné a dobogóról, legszívesebben összeverekedne vele, a hazafelé úton változatos halálnemeket választ neki), de közvetlenül semmit sem tud tenni ellene, mivel a fiú befolyásos szülei miatt még egy eltiltást sem tudna elérni, ha elárulná a fiú tiltott szereklle való élését. Ezért minden edzés alatt érezteti Kacsával, hogy sokkal jobb úszó nála, a 4×200-as váltónál pedig (valószínűleg) készakarva ront, hogy ellenfele ne ünnepeltethesse magát. „Miután mindenki leszáll, Bandibá odahajol hozzám, és azt mondja, tudja, hogy direkt kúrtam el a váltót, amin azért kicsit meglepődöm, mert még én sem vagyok biztos benne, akkor meg ő honnan a francból tudhatná” (192).

A regény végére felpörögnek az események, és a protagonista-narrátornak rengeteg feldolgozhatatlan élményben van része. Bebizonyosodik, hogy Zolikát megölték, mégpedig az addig barátoknak hitt fiúk, neki is halálközeli élményben lesz része, hiszen őt is likvidálni szeretnék. Pár hét kórházi kezelés után visszaengedik a medencébe, a versenyzéshez. Ez az egyetlen dolog, ami megvédi az elbeszélőt a teljes örülettől. Az események előtt is a víz jelentette számára a menedéket, most viszont a folyamatos mozgásban levés. „Kipróbáltam a módszert edzésen: amikor a vízben bevillan Kacsza vigyorgó pofája, elkezdek idegből tempózni. [...] Amikor viszont Zolika néz vissza rám a medence aljáról, mindig leblokkolok” (244). Ahhoz, hogy ne gondoljon a borzalmakra, folyamatosan úsznia kell, nem szabad gondolkodnia. A cápákhoz hasonlítja magát. Ha levágnák a cápák uszonyát, akkor azok lesüllyednek a tengerfenékre és megfulladnak. Édesapja is ezekről az állatokról jut eszébe, akinek szintén mozgásban kellett maradnia ahhoz, hogy ne haljon meg. A regény utolsó mondata vissza-utal az édesapára, aki a fiú álmában azt mondja: „Ússzál tovább, fiam, ha beledöglesz is!” (58.) Ebből a perspektívából pedig nagyon fontossá válik a regény elején található Joseph Conrad-mottó. Mintha a főszereplő szájából hallanánk az idézetet a történet után: „Mert hiába gondoltak ők akármit, nem akartam a vízbe ölni magamat. Addig akartam úszni, míg a kimerültség végez velem – és ez a kettő mégsem ugyanaz” (5).

A *Holtverseny*ben egy nagyon jól megírt regényre ismerhetünk. Nincsenek felesleges mondatok, minden a helyén van. Számtalan popkulturális utalás található a szövegben, még a legjelentéktelenebbnek tűnő mondatoknak is súlya van. Mert ha ez a világ csak részben is, de megegyezik az-
zal, amelyben élünk, akkor valami sürgősen javításra szorul.